



Sektorski pristup u oblasti planiranja antikorupcijskih politika

Istočno Sarajevo, prosinac 2021. godine

UVOD

Korupcija predstavlja društveno neprihvatljivu pojavu koja izravno ugrožava ljudska prava, razara moral te ugrožava stabilnost i gospodarski napredak svake zemlje. Osim što je u suprotnosti sa pozitivnim zakonskim propisima, ona predstavlja i promjenu temeljnih društvenih načela. Stoga borba protiv korupcije osnovni je preduvjet za razvoj otvorenog i demokratskog društva.

Opći principi dobrog upravljanja i organizacije koji podrazumijevaju odgovornost, učinkovitost, transparentnost, otvorenost i pravičnost institucija ustvari predstavljaju smjernice za učinkovitu prevenciju i način sprječavanja korupcije. Preventivno antikorupcijsko djelovanje zahtijeva, prije svega, identifikaciju slabosti u organizacijskoj strukturi poslovanja na razini institucija te manjkavosti zakonodavnog okvira na svim područjima djelovanja.

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije kontinuirano provodi i nadograđuje sustav antikorupcijskih mjera počevši sa *Strategijom za borbu protiv korupcije (2009 - 2014.) i pratećim Akcijskim planom*. Jedan od ciljeva ove Strategije bio je da smanji mogućnosti za korupciju putem uspostavljanja suvremenog i učinkovitog administrativnog i pravnog okvira za javni sektor kao i povećanje učinkovitosti postojećih institucija sa zadatkom prevencije i borbe protiv korupcije.

Stečena iskustva poslužila su kao putokaz za daljnje unaprjeđenje strateškog okvira, najprije usvajanjem *Strategije za borbu protiv korupcije 2015 - 2019. i Akcijskog plana* čiji fokus je bio usmjeren ka najvišim strateškim mjerama koje se odnose na oblast prevencije, otkrivanja, procesuiranja, koordinacije, represije, poboljšanja zakonodavnog okvira, povećanja kapaciteta institucija, obuka i podizanja javne podrške za borbu protiv korupcije.

Kako ne bi došlo do negativnog preklapanja sa nadležnostima entiteta, BD BiH i županija a zbog postojanja mogućnosti da "entiteti, BD BiH i županije razviju vlastite antikorupcijske dokumente a sukladno općim principima utvrđenim u državnoj Strategiji za borbu protiv korupcije" ovi strateški dokumenti nisu bili sektorski orijentirani, s obzirom na činjenicu da navedene razine vlasti imaju konkretne nadležnosti u sektorskim oblastima (unutrašnji poslovi, pravda, zdravstvo, obrazovanje i drugo).

Nadogradnja antikorupcijskog djelovanja nastavljena je aktivnostima na izradi Nacrta *Strategije za borbu protiv korupcije 2020-2024. i Akcijskog plana* od koje se, nakon što bude usvojena, očekuje da poluči konkretne rezultate u borbi protiv korupcije. U koncipiranju ove Strategije posebna pozornost posvećena je specifičnostima ustavnog uređenja BiH, kao i činjenici da sve razine vlasti u BiH trebaju nastaviti definirati vlastite politike borbe protiv korupcije sa jasno utvrđenim *sektorskim pristupom* kako bi se korupciju svelo na najmanju moguću mjeru. Krajnji učinak ovih antikorupcijskih dokumenata usmjeren je na izgradnju institucionalnog i zakonskog okvira, uspostavu koordiniranih radnih procesa usmjerenih na suzbijanje i procesuiranje korupcije a kroz identifikaciju korupcijskih rizika kao i uklanjanje uočenih nedostataka.

Ovi dokumenti daju jasan putokaz za buduće sustavne pomake u antikorupcijskoj politici: sustavan rad na prevenciji korupcije, uspostava prakse analize rizika, izgradnje integriteta, snažnija koordinacija i veća učinkovitost antikorupcijskih napora, izgradnja povjerenja građana u javna tijela i institucije itd.

Također, s ciljem metodološkog mapiranja i olakšavanja procesa strateškog razvoja politika borbe protiv korupcije Agencija je kreirala i „*Smjernice za strateško planiranje antikorupcijskih politika u BiH*“ kao jednu od antikorupcijskih mjera dobrog upravljanja predviđenim procesima. Alati strateškog planiranja koji su navedeni u Smjernicama sadržavaju posebne preporuke koje se temelje na općim principima državne Strategije i Akcijskog plana a kako bi obveze i odgovornosti prema svim razinama vlasti u BiH bile blagovremeno distribuirane.

1. Posebni ciljevi za prioritetna (sektorska) područja

Analize dosadašnjih Strategija kao i analize provedbe mjera i njihovih učinaka, ukazale su na potrebu pokretanja novog ciklusa strateškog planiranja u području suzbijanja korupcije, temeljenog na učinkovitoj procjeni stanja i identifikaciji koruptivnih rizika u pojedinim područjima gospodarskog, društvenog i političkog djelovanja.

Imajući u vidu važnost dosljedne provedbe sadržinskog osnova iz *Nacrta Strategije za borbu protiv korupcije 2020-2024. i pratećeg Akcijskog plana*, osobitu pozornost treba posvetiti praćenju provedbe sektorski orijentiranih mjera u pravcu suzbijanja korupcije kao i odgovornosti za njihovu provedbu.

U svrhu identificiranja i suzbijanja koruptivnih rizika, u izradi antikorupcijskih dokumenata na svim razinama vlasti u BiH morao bi biti primijenjen ujednačen sektorski pristup, koji će ciljanim preventivnim mjerama omogućiti sprječavanje različitih pojava oblika korupcije specifičnih za pojedini sektor.

Nacrt Strategije za borbu protiv korupcije 2020-2024. i Akcijski plan za njezinu provedbu usmjereni su ka postizanju strateških ciljeva koje se odnose na oblast prevencije, proaktivnog otkrivanja i procesuiranja koruptivnih krivičnih djela te na unapređenje zakonodavnog okvira, kapaciteta, koordinacije i podizanja javne podrške za borbu protiv korupcije. Ove mjere su generalni strateški okvir, te orijentacija ostalim razinama vlasti u pravcu kreiranja konkretnijih aktivnosti u sektorskim oblastima, odnosno da izrade sektorski orijentirane strategije za borbu protiv korupcije i akcijske planove za njihovu provedbu.

Takva orijentacija omogućava strateški ujednačen i dovoljno širok okvir za usklađivanje antikorupcijskih politika za borbu protiv korupcije na ostalim razinama vlasti sukladno njihovim nadležnostima i obvezama.

U cilju izrade što kvalitetnijih dokumenata, koji će biti provodivi i polučiti vidljive rezultate na svim razinama vlasti a sukladno gore spomenutom pokazalo se potrebnim razviti i provoditi sektorski koordinirane politike borbe protiv korupcije. U navedenim politikama naglasak će biti stavljen na posebne oblasti odnosno, na nadležnosti županijske/entitetske razine a koje predstavljaju rizične oblasti za pojavu korupcije kao što su: javne finansije, pravosuđe i uprava, obrazovanje, zdravstveni sektor, inspeksijski poslovi itd.

Imajući u vidu naprijed navedeno, kao jedan od osnovnih ciljeva ovih politika jeste zapravo sustavni odgovor na moguću pojavu koruptivnih radnji kao i jačanje mehanizama koji će zapravo ukloniti ili prepoznati mogućnosti zlouporabe diskrecionih ovlaštenja u navedenim oblastima.

Kako bi se na pravi način odgovorilo izazovu korupcijskih rizika ukazala se potreba za jačanjem sektorskog pristupa u razvoju antikorupcijskih dokumenata gdje bi se, uz poštivanje mjera dobrog upravljanja, u procesima koji uključuju transparentnost rada, nadzor i kontrolu nad radom i odlučivanjem, kao i odgovornost u donošenju odluka, pristupilo određenim specifičnim oblastima uz osiguranje ujednačenog djelovanja.

1.1. Uključivanje jedinica lokalne samouprave u sustav prevencije korupcije

Vodeći se Zakonom o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“, br.:103/09 i 58/13), a posebno člankom 24., vidljivo je da postoji zakonski temelj za prepoznavanje jedinica lokalne samouprave kao jednog od važnih čimbenika prevencije korupcije i koordinacije borbe protiv korupcije u BiH. Ovo je posebno značajno ako se gleda kroz prizmu velikog broja nadležnosti i regulatornih režima koji se odvijaju na razini jedinica lokalne samouprave, uz jasan rizik od zloupotrebe diskrecionih ovlaštenja i na ovoj razini vlasti, gdje građani dominantno i neposredno reguliraju individualna prava i potrebe.

Jedinice lokalne samouprave (općine i gradovi) raspolažu javnim ovlaštenjima i proračunskim sredstvima, što ih čini podložnim korupciji jednako kao i ostale razine vlasti u BiH. Zbog toga i na ovoj razini moraju biti predviđene politike, mjere i aktivnosti za borbu protiv korupcije a koje su prilagođene specifičnostima jedinica lokalne samouprave. U tom smislu, evidentna je potreba sustavnog odgovora na rizike od korupcije na razini lokalne zajednice, ali i na potrebu „dijeljenja vlasništva“ nad procesom prevencije korupcije između najznačajnijih aktera u BiH, gdje lokalne zajednice također zauzimaju posebno mjesto. Procesi javnih nabava, transparentnost upravljanja javnim resursima, reguliranje individualnih i kolektivnih prava, osiguranje različitih vidova nadzora i kontrole, kao i suradnje sa nevladinim sektorom, obrazovnim i zdravstvenim institucijama, daju za pravo da posebna pozornost treba biti posvećena prevenciji korupcije i na lokalnoj razini. S tim u vezi, neophodno je izvršiti detaljnu analizu postojećeg stanja na razini jedinica lokalne samouprave s ciljem njihovog uključivanja u sustav borbe protiv korupcije a kroz direktnu suradnju Agencije i tijela za sprečavanje korupcije u BiH.

Proces uzajamnog izvještavanja neophodno je ustanoviti i prema strateškom okviru borbe protiv korupcije koji postoji u BiH, a koji bi uključenjem jedinica lokalne samouprave implicirao postojanje sljedećeg kanala koordinacije i suradnje: državna Strategija - strategije ostalih razina vlasti- planovi borbe protiv korupcije jedinica lokalne samouprave. Razlog više za to su i određene pozitivne antikorupcijske aktivnosti u pojedinim jedinicama lokalne samouprave koje su provedene i pored toga što prethodna Strategija i prateći Akcijski plan nisu sadržavali politike i mjere koje se odnose i na ovu razinu vlasti.

Da bi ovaj proces djelovanja bio učinkovit u smislu pravovremenog izvještavanja potrebno je uzeti u obzir postojanje kontakt točki ili koordinatora cijelog procesa s ciljem kontinuiranog planiranja u oblasti antikorupcije i razmjene informacija na relaciji Agencija - tijela za sprečavanje korupcije - jedinice lokalne samouprave. Također, neophodno je izvršiti i sveobuhvatnu analizu kada su u pitanju etički kodeksi kojima se propisuju osnovna pravila ponašanja unutar institucija i koja definišu očekivana ponašanja od strane uposlenih na razini jedne lokalne samouprave.

U tom kontekstu je neophodan razvoj programa edukacije usmjerenih na jačanje etike i integriteta, zatim uvođenja obveze prisustva edukacijama, te jačoj primjeni etičkih kodeksa unutar jedinica lokalne samouprave.

Razvoj i ustupanje alata za učinkovitu borbu protiv korupcije, kao i razmjena najboljih iskustava i praksi (učinkovite mjere u prevenciji korupcije, kvalitetni edukacijski sadržaji, učinkovit sustav monitoringa i izvještavanja u vezi sa antikorupcijskim aktivnostima, itd.) bili bi dio mehanizma koordinacije čiji bi sastavni dio bile i edukacije putem kojih bi bio usaglašen i razvijen plan i program obuke, definirane ciljne grupe, uspostavljeni timovi za obuke i razvijeni edukativni materijali.

Kada govorimo o jačanju svijesti javnosti o štetnosti korupcije i njezinim štetnim posljedicama potrebno je provoditi antikorupcijske kampanje u jedinicama lokalne samouprave te uspostaviti mehanizme za prijavu korupcije.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Uključenje jedinica lokalne samouprave u sustav prevencije korupcije i koordinacije borbe protiv korupcije	
Br.	Aktivnost
1.	Uraditi analizu postojećeg stanja na razini jedinica lokalne samouprave (JLS) s ciljem njihovog uključivanja u sustav borbe protiv korupcije
2.	Imenovati kontakt osobe/koordinatore i zamjenske članove na razini JLS
3.	Kreirati i provoditi plan i program obuka za predstavnike JLS
4.	Kreirati planove borbe protiv korupcije JLS
5.	Kreirati planove integriteta JLS
6.	Provoditi antikorupcijske kampanje
7.	Uspostaviti mehanizme za prijavu korupcije na razini JLS

1.2. Sektorski koordinirane politike borbe protiv korupcije

1.2.1. Javne financije

Kako bi se postigla gospodarska stabilnost potrebno je osigurati učinkovito upravljanje javnim financijama a opća je ocjena kako BiH još uvijek nije dostigla dovoljan stupanj transparentnosti javnih proračuna i njihovog planiranja koji, osim što bi bio dostupan morao bi biti i razumljiv cjelokupnoj javnosti obzirom da je to ključni instrument pomoću kojeg vlade provode svoje politike. Ključni korupcijski rizik za osiguranje učinkovitog upravljanja javnim financijama je u nedostatku specijaliziranih znanja i nedostatnom stručnom usavršavanju osoba odgovornih za financijsko upravljanje i kontrolu.

Stoga, u području upravljanja javnim financijama, obzirom da ono podrazumijeva visok rizik od korupcije posebno u kontekstu netransparentnosti i mogućih oblika zlouporabe ovlasti i pogodovanja, potrebno je staviti naglasak na određene aktivnosti koje zahtijevaju daljnje unaprjeđenje, kao npr. zapošljavanje djelatnika u inspekcijskim poslovima, unaprjeđenje specijaliziranih znanja te stručne osposobljenosti svih zaposlenika koji su povezani s financijskim upravljanjem i kontrolama.

Također, potrebno je ojačati i primjenu upravljačkih kontrola, te osigurati daljnju provedbu edukacija sa ciljem usavršavanja službenika koji rade na poslovima povezanim s javnim financijama.

Osim toga, neophodno je poduzimanje mjera kojima će se osigurati učinkovito upravljanje javnim financijama kao i nadzor zakonitosti korištenja proračunskih sredstava. Ključne mjere su one koje osiguravaju transparentnost u planiranju ostvarivanja javnih prihoda i planiranja javnih rashoda. Stoga, vodeći se navedenim a u cilju transparentnog planiranja i provedbe godišnjeg proračuna javnih institucija, kao i realizacije programa/projekata koji su financirani iz proračuna, potrebno je jačati ulogu ureda za reviziju na županijskoj razini vlasti kao i ulogu internih revizija unutar institucija a shodno preporukama Federalnih revizorskih organa. Također, neophodno je nastaviti jačati navedene mehanizme i na razini oba entiteta u BiH.

U ostvarivanju ovih ciljeva treba promicati pozitivno ozračje otporno na korupciju, komunicirati o posljedicama koruptivnog ponašanja te značajno doprinosti proračunu sukladno jasnim i transparentnim poslovnim procesima te na taj način spriječiti i umanjiti rizike od korupcije u ovoj oblasti.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Javne financije	
Br.	Aktivnost
1.	Izraditi popis svih važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti javnih financija
2.	Stvaranje pravnih pretpostavki i učinkovita primjena propisa o financijskom upravljanju i kontroli s ciljem upravljanja rizicima
3.	Osigurati pravovremeno i transparentno planiranje i provedbu godišnjeg proračuna javnih institucija
4.	Transparentno objavljivanje i ažuriranje svih registara ugovora o javnim nabavama
5.	Uspostaviti kriterije, kontrole i jedinstven registar dodjele proračunskih sredstava
6.	Sačiniti analizu i prijedloge za unaprjeđenje odgovornosti i racionalnosti u planiranju, prikupljanju i trošenju javnih sredstava
7.	Unaprijediti kapacitete organa na poslovima dodjele proračunskih sredstava
8.	Uspostaviti mehanizam praćenja realizacije programa/projekata financiranih iz proračuna
9.	Osigurati transparentnost planiranja, prikupljanja i trošenja javnih sredstava putem javnog objavljivanja financijskog poslovanja javnih institucija
10.	Promotivnim aktivnostima ureda/tijela za borbu protiv korupcije poticati prijavljivanje mogućih koruptivnih aktivnosti u oblasti javnih financija

1.2.2. Privatni sektor

Korupcija predstavlja jednu od najznačajnijih prepreka za nesmetano poslovanje te je neophodno, pored podizanja svijesti o štetnosti korupcije, preduzeti i konkretne aktivnosti i stvoriti odgovarajući ambijent za rad i poslovanje uz obvezno učešće privatnog sektora u sustavnoj borbi protiv korupcije.

Uvažavajući navedeno, potrebno je uspostaviti sustav koordinacije između privrednih komora na svim razinama u BiH, suradnju sa tijelima za sprečavanje korupcije kao i razvoj mehanizama za prijavu korupcije u privatnom sektoru.

Važnu ulogu ima i promocija antikorupcijskih aktivnosti uključujući i organizaciju edukacija za privatni sektor iz oblasti borbe protiv korupcije. Potrebno je provoditi zajedničke kampanje privatnog i javnog sektora, jačati transparentnost putem objava na web stranicama i drugim glasilima o svim zajednički provedenim aktivnostima.

Borba protiv korupcije je do sada samo dijelom bila usmjerena na privatni sektor, stoga je potrebno osigurati aktivnije korištenje mogućnosti koje privatni sektor ima u zaštiti vlastitih interesa kao i promicanja prevencije korupcije što može značajno doprinijeti ukupnoj učinkovitosti borbe protiv korupcije. Također, neophodno je prepoznati i ukloniti prepreke za neometano poslovanje kako bi se stvorili preduvjeti za davanje mišljenja na zakone od strane privrednih komora i poslovnih udruženja i kako bi se provele potrebne analize postojećih zakonskih rješenja koja se odnose na oblast poslovanja a u cilju eliminiranja rizika od korupcije.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Unapređenje suradnje sa privatnim sektorom u oblasti sprečavanja i otkrivanja korupcije	
Br.	Aktivnosti
1.	Izvršiti analizu postojećih zakonskih rješenja sa ciljem eliminiranja rizika od korupcije u odnosima javnog i privatnog sektora
2.	Na temelju analize inicirati izmjene i dopune zakonskih propisa
4.	Izvršiti analizu zakonskih rješenja koja se odnose na postupak registracije privrednih subjekata
4.	Na temelju provedene analize izmijeniti postojeća zakonska rješenja
5.	Osigurati aktivno učešće privrednih komora i poslovnih udruženja u procesu davanja mišljenja na zakone i podzakonske akte koji se odnose na privatni sektor
6.	Osigurati da institucije koje izrađuju prijedloge propisa koji se odnose na pitanja javnog i privatnog sektora, te prava i obveze privatnog sektora u konzultacije uključe i privredne komore i poslovna udruženja
7.	Inicirati donošenje, izmjene i dopune zakonskog okvira kojim se regulira interno prijavljivanje nepravilnosti, kao i zaštita osoba koja prijavljuju korupciju u privatnom sektoru
8.	Uspostaviti sustav koordinacije između privrednih komora u oblasti prevencije korupcije u BiH
9.	Uspostaviti suradnju između privrednih komora i tijela za sprečavanje korupcije u BiH
10.	Izvršiti usklađivanje etičkih kodeksa privrednih komora
11.	Vršiti promociju antikorupcijskog djelovanja i uspostaviti mehanizme za prijavu korupcije na web stranicama privatnog sektora i privrednih komora
12.	Edukacija predstavnika privatnog sektora iz oblasti antikorupcije
13.	Provoditi javne kampanje u cilju podizanja svijesti građana o potrebi prijavljivanja korupcije

1.2.3. Javna uprava

Od poštivanja načela zakonitosti, kao osnovnog načela u radu javne uprave, zavisi vladavina prava a usko sa zakonitim radom povezano je i pitanje javnosti rada koje se odnosi na pitanja slobodnog pristupa informacijama. Najvažniji izazovi javne uprave danas su pitanje profesionalnosti i depolitizacije ali i potreba da se ustanovi javnost rada kao osnovni kriterij te da se javni organi transformiraju u učinkovitiji javni servis dostupan svim građanima pod jednakim uvjetima.

Organi javne uprave su u obvezi poduzeti potrebne mjere kako bi se povećala njihova transparentnost što uključuje uvid šire javnosti u organizaciju, funkcioniranje i postupke donošenja odluka, pojednostavljivanje postupaka pristupa tijelima nadležnim za odlučivanje te objavljivanje informacija.

Jedan od osnovnih preduvjeta smanjenja mogućnosti za pojavu korupcije u javnim institucijama u BiH je da se rad zasniva na načelima proaktivne transparentnosti. S tim u vezi, definirane su politike primjene standarda proaktivne transparentnosti u BiH kojih se svaka javna institucija u svom radu treba pridržavati. Pristup javnosti informacijama i povećanje transparentnosti predstavljaju osnovna načela za koja se demokratska vlast zalaže, te njihovo dosljedno provođenje jača povjerenje građana u rad institucija. Vodeći se navedenim, potrebno je uvesti praksu da se informacije od javnog značaja samoinicijativno objavljuju jer nedostatak transparentnosti, kao i dostupnih alata za komunikaciju građana sa institucijama, može dovesti do gubitka povjerenja u institucije vlasti.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Javna uprava	
Br.	Aktivnosti
1.	Inicirati izradu Zakona o prijavljivanju i postupku provjere podataka o imovini nositelja javnih funkcija
2.	Poboljšanje mehanizama sprečavanja sukoba interesa izabranih i imenovanih zvaničnika, savjetnika, službenika i namještenika
3.	Učestvovati u izradi analize zakonskih propisa i akata kojima se reguliše zapošljavanje državnih službenika i namještenika u organima državne službe, s ciljem osiguranja transparentnosti, zakonitosti, stručnosti i profesionalnosti
4.	Na temelju analize učestvovati u iniciranju ili predlaganju izmjena i dopunu zakonskih propisa i akata kojima se reguliše zapošljavanje državnih službenika i namještenika u organima vlasti.
5.	Analizirati propise i jasno precizirati kriterije koji se odnose na zapošljavanje ocjenjivanje, napredovanje i prestanak radnog odnosa
6.	Analizirati propise koji se odnose na izbor rukovoditelja svih institucija i jasno precizirati kriterije za izbor, ocjenjivanje i razrješenje
7.	Analizirati diskreciona ovlaštenja rukovoditelja u pogledu radno-pravnog statusa svih zaposlenih
8.	Uspostaviti i proaktivno promovirati otvorene komunikacijske kanale u javnim institucijama u cilju motiviranja korisnika usluga ili državnih službenika da prijave korupciju
9.	Pratiti realizaciju zakona o slobodi pristupa informacijama i izvještavati javnost i institucije o tome te unaprijediti njihovu provedbu
10.	Donijeti etičke kodekse i planove integriteta u institucijama tamo gdje to nije učinjeno i osigurati njihovu dosljednu provedbu
11.	Imenovati službenike za informiranje i izraditi vodiče i indeks registra informacija u institucijama gdje to još nije učinjeno
12.	Provoditi kampanje za informiranje građana o mogućnostima za aktivno uključivanje u borbu protiv korupcije i načinima za prijavljivanje korupcije
13.	Osigurati aktivno učešće uposlenika na obukama iz oblasti sprečavanja korupcije
14.	U program polaganja javnog i stručnog ispita za državne službenike i namještenike uvesti oblasti koje se odnose na poznavanje antikorupcijskog zakonodavstva i borbe protiv korupcije
15.	Razviti i implementirati zajedničke projekte sa organizacijama civilnog društva u oblasti borbe protiv korupcije

1.2.4. Pravosuđe i unutarnji poslovi

Institucije pravosuđa, odnosno tužiteljstvo, sudovi i agencije za provedbu zakona su i dalje u najvišem fokusu javnosti a kada su u pitanju vidljivi rezultati borbe protiv korupcije. Učinkovita borba protiv korupcije nije moguća ukoliko se ne vodi na dva načina: prevencijom i represijom, te s tim u vezi, aktivnosti u ovoj oblasti trebaju stvoriti perspektive za proaktivno i neselektivno otkrivanje korupcije. Također, potrebno je sustavno jačati mogućnosti za prijavu korupcije nadležnim institucijama na svim razinama vlasti koje trebaju da izgrade potrebne kapacitete za tu svrhu.

Borba protiv korupcije zahtijeva specifična znanja i vještine, koje se moraju stalno razvijati i usavršavati. Zbog toga je neophodno podizanje razine stručnosti osoba koje rade na otkrivanju i obradi slučajeva korupcije, odnosno unapređenje učinkovitosti u otkrivanju, dokazivanju i procesuiranju korupcije kroz jačanje kapaciteta, nezavisnosti i integriteta pravosudnih organa i agencija za provedbu zakona.

U suštinskom smislu, osnovni ciljevi u ovoj oblasti su: povećanje broja prijavljenih i slučajeva koji su istraženi od strane nadležnih organa kroz pojačan rad istražnih organa i ohrabrivanje osoba koje imaju informacije o korupciji da je prijave nadležnim institucijama, te primjereno sankcioniranje korupcije odnosno odvracanje potencijalnih koruptivnih ponašanja. Pored toga, važno je identificirati, analizirati, inicirati i usvajati zakonska i podzakonska rješenja koja direktno ili indirektno doprinose prevenciji i suzbijanju korupcije. S ciljem jačanja kapaciteta u borbi protiv korupcije potrebno je kontinuirano jačanje tijela koja djeluju u području represivnog sustava. U tom smislu postoji potreba za dodatnim jačanjem ljudskih i infrastrukturnih kapaciteta iz ove oblasti.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Pravosuđe i unutarnji poslova	
Br.	Aktivnost
1.	Uspostaviti normativni okvir za postupak internog premještanja u okviru MUP-a u onim oblastima rada u kojima je na temelju pregleda rizika ustanovljen rizik od korupcije
2.	Izvršiti analizu zakonskih propisa koji reguliraju rad ministarstva unutrašnjih poslova i uprave policije, s ciljem utvrđivanja mogućnosti za zloupotrebe diskrecionih odlučivanja
3.	Analizirati normativni okvir za borbu protiv korupcije s ciljem unaprjeđenja suradnje i koordinacije između pravosudnih tijela, tijela za provedbu zakona, revizorskih i inspekcijskih organa te predložiti potrebne izmjene i dopune normativnog okvira za borbu protiv korupcije
4.	Izraditi obvezne smjernice za postupanje policijskih službenika s ciljem suzbijanja političkih i drugih neprimjerenih utjecaja na rad djelatnika u ministarstvima unutrašnjih poslova
5.	Identificirati mogućnosti za uspostavu, primjenu i unaprjeđivanje transparentnih i mjerljivih kriterija za zapošljavanje policijskih službenika
6.	Shodno analizi izvršiti izmjene propisa koji se odnose na zapošljavanje i napredovanje
7.	Provoditi redovne edukacije policijskih službenika u cilju unaprjeđenja postupanja u dokazivanju i procesuiranju koruptivnih kaznenih djela
8.	Donijeti planove integriteta ministarstava unutrašnjih poslova
9.	Vršiti analizu statističkih podataka o prijavama uz promoviranje načina prijavljivanja korupcije

1.2.5. Inspekcijski organi

Inspekcijski nadzor je vrlo značajno sredstvo u otkrivanju i sprečavanju korupcije. Imajući u vidu da su određene oblasti podložnije pojavi korupcije u odnosu na druge, potrebno je planski pristupiti i proaktivno otkrivati i nadzirati takve oblasti jer samo sveobuhvatnim i na činjenicama zasnovanom pristupu procjeni rizičnih oblasti mogu se otkrivati, između ostalih i korupcijska ponašanja. S tim u vezi, neophodno je pristupiti jačanju inspekcijskih kapaciteta u oblastima koje do sada nisu obuhvaćene te uspostaviti njihovu međusobnu suradnju kao i suradnju sa pravosudnim organima i agencijama za provedbu zakona. Realizacija ove aktivnosti podrazumijeva jačanje kapaciteta institucija koje vrše nadzor i kontrolu nad donošenjem i implementacijom pravnih propisa, zatim poboljšanje normativnog okvira za njihov rad a što ujedno ujedno predstavlja i važan dio prevencije korupcije.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Inspekcijski organi	
Br.	Aktivnosti
1.	Analizirati potrebe za unaprjeđenje rada inspekcijskih tijela i revizorskih službi u otkrivanju nepravilnosti u radu institucija
2.	Uspostaviti normativni okvir donošenjem obveznih uputa za postupanje u otkrivanju korupcije i razmjene informacija
3.	Intenzivirati redovite inspekcijske nadzore kod svih subjekata nadzora, a o planu provedbe nadzora i rezultatima obavijestiti javnost
4.	Analizirati izvršene inspekcijske nadzore i poduzete mjere radi identificiranja rizičnih točki i preventivnog djelovanja u sprječavanju korupcije
5.	Putem interne kontrole, redovno i po saznanjima, vršiti kontrolu predmeta u kojima postoji rizik za nastanak korupcije radi prevencije iste (predmeti inspekcijskih nadzora i javne nabave)
6.	Uspostaviti učinkovite mehanizme za rješavanje prigovora na rad zaposlenika i organizacijskih jedinica inspekcijskih organa.
7.	Osigurati mehanizme unutar inspekcijskih organa da se predmeti u rad dodjeljuju na objektivni i transparentan način izbjegavajući situacije eventualnog sukoba interesa
8.	Osigurati da se geografska područja rada inspektora kontinuirano mijenjaju
9.	Inicirati i učestvovati na zajedničkim strateškim i operativnim sastancima sa drugim organima za provedbu zakona (pravosudne institucije, MUP, Poreska uprava i dr.)
10.	Uspostaviti online sustave i telefonske linije za prijavljivanje korupcije u upravi za inspekcijske poslove
11.	Periodično obrađivati statističke podatke o prijavama korupcije i učiniti analize tih podataka dostupnim javnosti
12.	Kadrovski i stručno jačati kapacitete ovih organa sa ciljem efikasnije prevencije korupcije

1.2.6. Sektor zdravstva

Sprječavanje korupcije u zdravstvu sveobuhvatan je proces koji podrazumijeva niz normativnih, organizacijskih i tehničkih pretpostavki. Zdravstveni sektor je prema referentnim istraživanjima i percepciji javnosti jedna od oblasti koja je najviše podložna rizicima za nastanak korupcije. Pored toga, cjelokupno društvo je naročito osjetljivo i ranjivo na pojavu korupcije u zdravstvenom sektoru, posebno uzimajući u obzir da se radi o sektoru koji je od vitalnog značaja za građane pogotovo kada se uzme u obzir i novonastala situacija sa pandemijom COVID 19.

Primarni cilj prevencije korupcije u zdravstvenom sektoru je ojačati povjerenje na relaciji doktor - pacijent, ujednačiti kvalitetu zdravstvenih usluga, smanjiti vrijeme čekanja na pojedine dijagnostičke i terapijske zahvate, povećati učinkovitost u korištenju zdravstvenih tehnologija, smanjiti troškove koji nastaju zbog loše kvalitete u pružanju zdravstvenih usluga i kao krajnji cilj povećati zadovoljstvo korisnika zdravstvenih usluga.

Potrebno je nastaviti jačanje svijesti kod građana kao i razvijati shvatanje o štetnosti korupcijskog ponašanja te istovremeno jačati integritet samih zdravstvenih djelatnika. Također, potrebno je pomno analizirati tijek postupaka javnih nabava u zdravstvu radi povećanja njihove racionalnosti i transparentnosti. Dodatne napore potrebno je uložiti u području objedinjavanja javne nabave roba, radova i usluga u zdravstvenim ustanovama, vršiti edukacije zaposlenika a posebno one koji sudjeluju u postupcima javne nabave. Također, transparentnost sustava zdravstvene zaštite moguće je unaprijediti uvođenjem različitih alata iz domena IT tehnologija, a povećanju transparentnosti treba doprinijeti i značajnija suradnja s medijima i nevladinim organizacijama u cilju podizanja javne svijesti o pravima pacijenata i mjerama koje se mogu poduzeti na suzbijanju korupcije.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Zdravstveni sektor	
Br.	Aktivnost
1.	Sačinjavati izvješća o utrošku sredstava u zdravstvenim ustanovama od donacija uz redovitu reviziju i nadzor nad raspolaganjem istih
2.	Donijeti odluku kojom se obvezuju zdravstvene ustanove da donesu akt koji će definirati suradnju uposlenika sa farmaceutskim kompanijama
3.	Normirati prevenciju sukoba interesa u zdravstvenom sektoru u dijelu koji se odnosi na reguliranje dopunske privatne prakse i pojačati interne kontrole
4.	Izraditi smjernice za postupanje zaposlenih u zdravstvenim ustanovama u cilju informiranja građana o pravima na zdravstvenu zaštitu i zdravstvene usluge
5.	Unaprijediti kriterije za zapošljavanje i napredovanje zdravstvenih djelatnika
6.	Utvrđiti kriterije i proceduru za imenovanje članova Komisije za lijekove
7.	Uraditi analizu trenutnog stanja i kapaciteta informacijskog sustava u zdravstvenim ustanovama
8.	Transparentno objavljivati i ažurirati sve registre ugovora o javnim nabavama i sporazume zdravstvenih ustanova
9.	Vršiti edukaciju zdravstvenih djelatnika o oblicima i štetnosti pojave korupcije u oblasti zdravstva te nužnosti pridržavanja najviših etičkih i moralnih načela od strane istih
10.	Unaprijediti procese prijavljivanja koruptivnog ponašanja u zdravstvenim institucijama
11.	Provesti javne kampanje i izraditi promotivne materijale – letke o štetnosti koruptivnog ponašanja korisnika zdravstvenih usluga kroz davanje darova zdravstvenim djelatnicima

1.2.7. Sektor obrazovanja

Korupcija u obrazovnom sustavu može ostaviti duboke i neizbrisive tragove u postupku izgradnje i razvoja mladih ljudi te narušavati temeljne društvene vrijednosti. Nedovoljna obrazovanost građana o samoj korupciji, njezinim oblicima, uzrocima i posljedicama dodatno pogoduje širenju takve društveno neprihvatljive pojave. Stoga, obrazovanje predstavlja najvažniji čimbenik u prevenciji korupcije gdje proces jačanja moralnih vrijednosti društva, kao dugotrajan proces, prepoznaje koruptivna ponašanja kao neprihvatljivu pojavu u društvu. U tom procesu, najvažniju ulogu igraju porodica i obrazovni sustav počevši od predškolskih ustanova do univerziteta.

Stoga je vrlo važno da se u svim obrazovnim institucijama izvrše aktivnosti na uvođenju planova i programa posvećenih jačanju etike i integriteta, tamo gdje to nije učinjeno. Tijela vlasti sa svoje strane, radi uključenja u obrazovne programe, trebaju pružiti informacije o uspjesima u borbi protiv korupcije na preventivnom planu a koji su ostvareni upravo zahvaljujući etičkom postupanju pojedinaca ili zahvaljujući tome što su građani bili odlučni dati vlastiti doprinos u rješavanju društvenih problema. Ostvarivanje dugoročnih rezultata i proces jačanja moralnih vrijednosti društva neodvojivo je vezan za obrazovanje i odgoj. Unutar sektorske oblasti obrazovanja, važno je predvidjeti set aktivnosti na daljnjem unapređenju integriteta i prevencije korupcije unutar obrazovnog sustava.

Činjenica je da će antikorupcijski napori biti održivi samo tamo gdje se poduzmu ciljne mjere, posebno u oblasti edukacije. Obrazovanje predstavlja važan alat u prevenciji korupcije gdje proces jačanja moralnih vrijednosti društva, kao dugotrajan proces, prepoznaje koruptivna ponašanja kao neprihvatljivu pojavu u društvu. Stoga je potrebno da nadležne institucije za obrazovanje na svim razinama vlasti posvete značajnu pažnju pitanjima etike u pripremi i izvođenju nastavnih programa. Na taj način bi se kod mladih ljudi stvarao potencijal za borbu protiv korupcije kroz jačanje svijesti o općem dobru. Pored institucija, potrebno je u ovaj proces uključiti i druge aktere društva, kao što su organizacije civilnog društva.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Sektor obrazovanja	
Br.	Aktivnost
1.	Formirati odgovarajuće tijelo/povjerenstvo za prijem, obradu, prosljeđivanje i vođenje evidencije o prijavama na nepravilnosti
2.	Izraditi i koordinirati aktivnosti na uvođenju usaglašenog plana i programa etike i integriteta u obrazovnim institucijama u nastavne aktivnosti
3.	Uključivanje i ujednačavanje planova i programa etike i integriteta na svim razinama obrazovnog sustava
4.	Urediti sprječavanje sukoba interesa u davanju privatnih instrukcija u osnovnim i srednjim školama i promovirati iste
5.	Izraditi izmjenu propisa o organizaciji ekskurzija s ciljem transparentnosti samih postupaka i izbjegavanja sukoba interesa
6.	Izvršiti provjeru stečenih kvalifikacija svih uposlenika u resoru obrazovanje (predškolsko, osnovno, srednje te visoko obrazovanje)
7.	Izvršiti analizu dodjela vanrednih diploma sa naglaskom na osnovne i srednje škole (uključujući javne i privatne) koje izdaju veći broj vanrednih diploma

8.	Provoditi učestale kontrole dodjeljenih vanrednih diploma u osnovnim i srednjim školama sa naglaskom na polaganje predmeta i ispita
9.	Unaprijediti procedure izbora u akademska zvanja donošenjem Pravilnika o postupku i uvjetima izbora akademskog osoblja na temelju objektivnih kriterija, tamo gdje to nije učinjeno
10.	Sačiniti, usvojiti ili unaprijediti Kodeks profesionalne etike koji će na jedinstven način tretirati pitanja etike nastavnika i etike studenata
11.	Donijeti normativne akte o anketiranju studenata o kvalitetu rada nastavnog osoblja
12.	Provoditi i na godišnjoj razini objavljivati rezultate provedene ankete
13.	Provesti anketiranje učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola o pogledima mladih na korupciju s ciljem utvrđivanja i uvođenja tema iz etike i antikorupcije u odgojne aktivnosti

1.2.8. Infrastruktura, gospodarstvo i graditeljstvo

Iako je vidljiv cjelokupni pozitivan pomak tijekom godina u ovom području i dalje u praksi postoje veliki rizici koji štete cjelokupnom gospodarskom razvoju. Unatoč pozitivnim rezultatima provedbe aktivnosti iz ove oblasti, evidentno je kako su korupcijski rizici i dalje visoki. Uspostavljeni sustav upravljanja prostorom i gradnjom sadrži određene nedostatke gdje izdvajanje značajnijih novčanih sredstva bez definiranih kriterija dodjela, kontrole utroška i transparentnosti mogu proizvesti određene korupcijske rizike posebno u interakciji javnog i privatnog sektora. Stoga je i dalje potrebno provoditi aktivnosti koje se vežu za transparentnije djelovanje u ovoj oblasti.

Neusklađenost propisa iz oblasti sustava uređenja prostora i gradnje objekata upućuje na postojanje određenih slabosti iz kojih se potencijalno mogu razviti korupcijski rizici. Neophodno je da se kao pretpostavka sprječavanja korupcije propisima obveže sustav na poštivanje kriterija objektivnosti, pojačaju kontrolni mehanizmi te osigura dosljedno poštivanje zakona i provedbenih propisa čime bi se korupcija svela na najmanju moguću mjeru. Isto tako, nužno je osigurati i unaprijediti transparentnost postupaka te jačati integritet službenika uposlenih u ovoj oblasti.

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Infrastruktura, gospodarstvo, graditeljstvo	
Br.	Aktivnost
1.	Pojednostaviti zakonske procedure i provedbu zakonskih rješenja za građevinski sektor po pitanju dobivanja potrebnih dozvola za gradnju
2.	Održavati redovitu komunikaciju s gospodarskim društvima i obrtima u pogledu uključivanja u donošenje i predlaganje zakonskih rješenja u oblasti suprotstavljanja korupciji
3.	Uspostava jedinstvenog registra gospodarskih subjekata i obrta u cilju transparentnog poslovanja
4.	Uspostaviti mehanizam aktivnog sudjelovanja privatnog sektora u borbi protiv korupcije kroz redovite sastanke
5.	U suradnji sa mjerodavnim institucijama i OCD-om organizirati obuke gospodarske i obrtničke komore te gospodarskih društava na temu borbe protiv korupcije
6.	Promovirati mehanizme za postupanje po prijavama korupcije i zaštite osoba koje prijave korupciju u ovim oblastima

1.2.9. Poljoprivreda, šumarstvo, vodoprivreda

Neusklađenost propisa i na ovom području i dalje dovodi do korupcijski rizičnih poslovnih procesa. Potrebni su dodatni naponi na prevenciji mogućih pojava korupcije kroz edukaciju, unaprjeđenje normativnog okvira, kontrole djelatnosti te jačanje integriteta djelatnika. Sveprisutno nepovjerenje javnosti u sustav dodjele poticaja poljoprivredi i ruralnom razvoju upućuje na potrebu jačanja transparentnosti u svim fazama postupka dodjele a sa ciljem onemogućavanja bilo kakve manipulacije ili pogodovanja u ovim procesima. Potrebno je analizirati i unaprijediti postupke raspolaganja poljoprivrednim zemljištem, stvarati dodatne mehanizme koji otklanjaju mogućnost pojave korupcije u svezi aktivnosti sklapanja ugovora o zakupu, naplate ugovora i evidencije u toj oblasti. Potrebno je provoditi i sveobuhvatne kampanje i informirati korisnike kako o planiranim tako i provedenim aktivnostima u ovim oblastima

Pregled početnih aktivnosti u ovoj oblasti:

Poljoprivreda, šumarstvo, vodoprivreda	
Br.	Aktivnost
1.	Analizirati i identificirati mogućnosti izmjene i dopune propisa u cilju unaprjeđenja borbe protiv korupcije u ovoj oblasti
2.	Unaprijediti komunikaciju i sustavno uključiti predstavnike iz ovih oblasti u donošenje i predlaganje normativnih rješenja koji će osnažiti povjerenje u rad institucija
3.	Pojačati interni (iznenadne kontrole, interne revizije, itd.) i eksterni (inspekcijska kontrola i sl.) nadzor u onim oblastima rada u kojima je na temelju planova integriteta ustanovljen rizik od korupcije
4.	Analizirati određene modele unaprjeđenja transparentnosti raspolaganja poljoprivrednim zemljištem, stvarati dodatne mehanizme koji otklanjaju mogućnost pojave korupcije u svezi sa aktivnostima sklapanja ugovora o zakupu, poštovanja ugovora i evidencije u toj oblasti kroz uspostavljanje javnih registara
5.	Analizirati određene modele unaprjeđenja transparentnosti poticaja u poljoprivredi, stvarati dodatne mehanizme koji otklanjaju mogućnost pojave korupcije u svezi s poticajima i evidencije u toj oblasti kroz uspostavljanje javnih registara
6.	Osigurati aktivno sudjelovanje predstavnika iz ove oblasti u borbi protiv korupcije kroz redovite sastanke
7.	Podsticati prijavljivanje korupcije u ovim oblastima kroz promoviranje kanala za prijavu korupcije

2. Prevencija korupcije za vrijeme trajanja pandemije COVID-19

Uvažavajući proglašeno *Stanje prirodne nepogode u BiH*, a u vezi sa pandemijom COVID 19, Agencija je poduzela niz aktivnosti koje su u konačnici rezultirale razvojem pojedinačnih planova prevencije korupcije sa osnovnim zadatkom da se uklone mogući rizici od korupcije u ključnim oblastima. S tim u vezi, upućena je inicijativa prema vladama na svim razinama vlasti u BiH da u procese sustavnog odgovora na pandemiju COVID-19 uključe i tijela za sprečavanje korupcije. Slijedom spomenutog, Agencija je kreirala i dostavila vladama i svim tijelima za sprečavanje korupcije u BiH *Okvirni Akcioni plan za prevenciju korupcije za vrijeme trajanja pandemije COVID-19*, a kako bi hitno poduzeli sustavne mjere na sprečavanju korupcije.

Okvirni Akcijski plan koji je sačinila Agencija sadrži sedam glavnih mjera za čiju realizaciju su zadužene institucije sa javnim ovlaštenjima na državnoj razini, razini entiteta, županija i BD BiH a uz direktnu koordinaciju sa ovom Agencijom. Vodeći se navedenim neophodno je osigurati kontinuitet prevencije korupcije u oblasti kriznog planiranja te s tim u vezi, a u kontekstu sektorske orijentacije neophodno je i COVID 19 planiranje promatrati sa ciljem integriranog pristupa eliminaciji rizika od korupcije u svim oblastima.

Usmjeravanje finansijskih sredstava iz proračuna za potrebe sustavnog odgovora na COVID 19 prijedloge
Predložene aktivnosti
1. Javno i transparentno objavljevati listu dodijeljenih sredstava iz budžeta svih razina vlasti a u kontekstu podrške saniranja posljedica pandemije
2. Vršiti kontrolu trošenja/raspolaganja proračunskih sredstava u svim javnim institucijama na svim razinama vlasti u BiH radi sprječavanja eventualnih zlouporaba
Prevenција zlouporabe javnih nabava za vrijeme pandemije COVID 19
Predložene aktivnosti
1. Transparentno i javno objavljevati planove javnih nabava
2. Javno objaviti sve postupake javnih nabava bez obzira na izvanredne okolnosti
Prevenција zloupotrebe finansijskih i materijalnih donacija međunarodnih i domaćih donatora u kontekstu potpore sustavnog odgovora u BiH na COVID 19
Predložene aktivnosti
1. Definirati i javno objaviti kriterije za dodjelu finansijskih ili materijalnih donacija
2. Javno objavljevati spiskove svih dodijeljenih finansijskih i materijalnih donacija
3. Uvesti mehanizme procjene i kontrole utrošaka i prijema dodijeljenih sredstava
4. Pojačati mehanizme sprječavanja sukoba interesa pri dodjelji finansijskih i materijalnih sredstava
Prevenција zloupotrebe poticaja i pomoći privrednim društvima i privatnim poduzećima u kontekstu saniranja posljedica pandemije COVID 19
Predložene aktivnosti
1. Definirati kriterije za dodjeljivanje poticaja i pomoći privrednim društvima i privatnim poduzećima
2. Vršiti provjere transparentnog načina dodjele poticaja poljoprivrednim subjektima kroz pregled ranijih donacija, posjedovanja vlasništva zemljišta i poljoprivrednih dobara
3. Uvesti mehanizme kontrole dobivenih poticaja i pomoći privrednim društvima, privatnim poduzećima i poljoprivrednim subjektima, kroz pregled poslovanja prethodnih godina, procentualni odnos broja stalno uposlenih i otpuštenih radnika u vrijeme izvanrednog stanja
4. Redovito informirati i koordinirati aktivnosti nositelja predviđenih aktivnosti po navedenim pitanjima unutar entiteta i županija
Prevenција zlouporabe u procesu zapošljavanja u vrijeme trajanja pandemije COVID 19
Predložene aktivnosti
1. Vršiti kontrolu i nadzor privremenog i izvanrednog zapošljavanja
2. Javno objavljevati spiskove svih novouposlenih u javnim institucijama i ustanovama temeljem zahtjevatih institucija i ustanova za razdoblje trajanja izvanrednih okolnosti
3. Kontrolirati ugovore i visine naknada novouposlenih u javnim institucijama za vrijeme trajanja epidemiološke situacije
Prevenција zlouporabe kršenja temeljnih ljudskih prava i obveza građana
Predložene aktivnosti
1. Redovito nadzirati i kontrolirati kršenja temeljnih ljudskih prava i sloboda u kontekstu zdravstvene zaštite i pravovremeno informirati mjerodavne institucije o mogućim zlouporabama

U izradi ovog dokumenta primijenjen je definiran sektorski pristup od strane Agencije koji će ciljanim preventivnim aktivnostima omogućiti sprječavanje različitih pojava oblika korupcije a koje su specifične za pojedine sektore. Slijedom navedenog, ovako definiran strateški pristup trebao bi da osigura jasnu perspektivu sustavne koordinacije borbe protiv korupcije, ali i implementaciju prepoznatih preventivnih alata iz domena sektorskog pristupa.

Kontakt osoba ispred Agencije zadužena za koordinaciju aktivnosti u vezi sa sektorskom orijentacijom antikorupcijskih politika je: Mirela Tomić, stručni savjetnik za nadzor i procjenu provedbe strategija i akcijskih planova (tel: 057/490-554 e mail: mirela.tomic@apik.ba)